

SAĞLIK ÇALIŞANLARI İÇİN AF ÖRGÜTÜ PROGRAMI

Dr. James WELSH*

Af Örgütü; politik, dini ve sosyal görüşleri nedeniyle tutuklanan -düşünce suçlarının- serbest bırakılması için yapılan 1 yıllık bir kampanya sırasında, 1961'de kuruldu. Kampanya güçlü bir kamuoyu desteğiyle karşılaştı ve kalıcı bir kampanya örgütünün oluşturulmasına öncülük etti. Af Örgütü'nün amaçları 35 yıllık tarihinde temel olarak aynı kalmıştır. Af Örgütü düşünce suçlarının serbest bırakılması, politik davalarda adil yargılama yapılması ve işkencenin, yargılı/yargısız infazların ve kayıpların sona erdirilmesi için çalışır.

Af Örgütü'nün Amaçları:

- a- Düşünce suçlarına özgürlük,
- b- Politik davalarda adil yargılama,
- c- İşkencenin, idamın, kayıpların sona erdirilmesi.

Af Örgütü'nün İlkeleri:

Af Örgütü çalışmalarının etkili olması için vazgeçilmez gördüğü bir dizi ilkeyle çalışmaktadır.

a- Tarafsızlık: Af Örgütü belirli bir politik felsefe ya da ideolojiyi desteklemez ve çalışmalarını insan hakları hukukuna dayandırır.

b- Bağımsızlık: Af Örgütü, hükümetlerden ve diğer üstü örtülü çıkarlardan bağımsız olduğunun altını çizmek için, hükümetlerden para kabul etmez; diğer politik kuruluşlarla pazarlığa girmez.

c- Evrensellik: Af Örgütü kültürel ve politik faktörlere bağlı olmaksızın herkesin bazı temel hakları olduğuna inanır.

d- Hukukilik: Af Örgütü çalışmalarını uluslararası hukuka dayandırır ve hukuki bir çerçevede çalışır.

Af Örgütü bugün 170 ülkede bir milyondan fazla üyeye sahiptir; 55 ülkede kolları ve dünya çapında 4 000'den fazla yerel grubu vardır.

Af Örgütü Eylemi:

Af Örgütü'nün eyleminin ana eksenini oluşturan düşünce sıradan bir yurttaşın da insan haklarının korunmasına insan hakları ihlalleri ortaya çıktığında ilgili hükümet ya da elçiliğin protesto edilmesi gibi basit eylemliliklerle katkıda bulunabileceğidir. Bununla beraber, kamuoyundaki etkiyi maksimize etmek için; Af Örgütü kampanyalar örgütler. Kampanya bir ülke ya da ölüm cezası veya işkence gibi belirli bir konu üzerinde yoğunlaşabilir. Kampanyalar Af Örgütü üyelerinin büyük bir oranını harekete geçirir ve geniş bir alanda eylem yapar: Mektup yazma, toplantılar, dilekçeler, kamuoyuna açıklama, gösteriler ve diğer eylem türleri.

Tablo 1: 1994'te Dünya İnsan Hakları:
Bir Enstantane

Düşünce Suçları	: 78 ülkede
Yargısız Tevkif	: 70 ülkede
Adil Olmayan Duruşma	: 33 ülkede
İşkence ya da Kötü Muamele	: 120 ülkede: (34 ülkede en az 1000 kişi bu yüzden öldü)
Hukuk dışı infaz	: 54 ülkede
"Kayıplar" (2500 kişi idam edildi)	: 33 ülkede
Tutuklular idam edilmeyi bekliyor	: 57 ülkede
Silahlı Muhafif Gruplar tarafından yapılan insan hakları ihlalleri	: 36 ülkede

Bu tablo 1994 yılı için Af Örgütü raporlarından düzenlenmiş olup, insan hakları ihlallerinin minimum düzeyinin bir özeti vermektedir.

Acil Eylem: Acil eylemler müdahalenin hemen gerektiği örneğin bir kişinin işkence ya da infaz riskiyle karşı karşıya bulunduğu durumlarda Af Örgütü üyeliğini harekete geçirmede kullanılan önemli bir yöntemdir.

* Af Örgütü, Tıbbi Grup Koordinatörü, Londra
Çeviren: Evren Balta

Bir de avukatları, gazetecileri, sağlık çalışanlarını ya da diğer meslek gruplarından insanları veya menfaat gruplarını harekete geçiren uzmanlık eylemleri vardır.

Tıbbi eylemler eyleme çağrı önerisiyle birlikte yaklaşık 30 ülkedeki sağlık çalışanları uluslararası ağına ulaşır. Bu tarz eylemlerde hemşireler, doktorlar ve diğer sağlık çalışanlarının sorunlarıyla ilgilenilir.

Bu eylemler Af Örgütü'nün içindeki sağlık çalışanları programının temel parçalarından biridir.

Af Örgütü Tıbbi Program Kampanyaları:

Af Örgütü içindeki sağlık uzmanları insan haklarını desteklerken çeşitli eylemlerde yer alırlar.

- Mektuplar-fakslar-telgraflar-teleksler-telefon görüşmeleri ile hükümetlere ilgilenecek konu özetlenir ve bu konuda değişiklikler talep edilir. Bu tarz eylemler Londra'daki Uluslararası Sekreteryaya'dan Af Örgütü sağlık çalışanları grubuna gönderilen vakalar için yapılır.

- Profesyonel kuruluşlarla ilişkilerde bireysel vakalara ve ölüm cezası yada işkenceye tıbbi katılım gibi konulara müdahalede bulunmalarını istemek.

- Tek tek vakalara ya da belirli konulardaki duyarlılığı artırmak için toplantılar-tartışmalar-film gösterimleri düzenlemek.

- Tıbbi basında insan hakları vakaları ya da konularıyla ilgili makaleler yayınlamak.

- İnsan hakları çalışmalarını desteklemek için bütçe bulma.

- Sığınmacılara tavsiye-bilgi sağlamak: Örneğin; işkencenin tıbbi bulgularının dökümantasyonu veya başka yardım kaynaklarıyla sığınmacılara yol göstermek.

- Yurtdışındaki sağlık çalışanları ile irtibat, dayanışma.

Af Örgütü Tıbbi Eylemleri:

Her yıl, Af Örgütü sağlık çalışanları ağının üyeleri 50-80 civarında bireysel vakada eylem yapmaktadır. Bunlar aşağıdaki konuları kapsamaktadır.

Tutuklulara İşkence: Tutukluların işkenceye maruz kaldığı durumlarda, özellikle sonuç alacak tıbbi ihtiyaçları varsa, Af Örgütü sağlık çalışanları işkence iddiasının acilen soruşturulması ve tutuklunun güvenliğinin ve tam tıbbi bakımının garanti edilmesi için ilgili makamlara yazarlar.

Tıbbi Bakımdan Mahrum Tutuklular: Bazı hapishane-

nelerde, mahkumlara daha fazla acıya yol açmak için kasti olarak tıbbi bakım sağlanmamaktadır.

Düşünce Suçuyla Tutuklanmış veya Tehdit Altındaki Sağlık Çalışanları, doktorlar, hemşireler veya diğer sağlık çalışanları şiddet içermeyen bir politik görüşün taraftarı olma, ya da tıbbi bakım, örneğin, muhalif grup üyelerine, sağladıkları için tutuklandıklarında eylem örgütlenebilir; sağlık çalışanlarının ölümle veya diğer kitlesel insan hakları ihlalleriyle tehdit edilmeleri de eylemin konusunu oluşturabilir.

İhlallere Sağlık Çalışanlarının Katılımı: İşkence, İnfaz

Doktorlar işkence yapılan yerlerde kimi zaman bulunmakta veya işkence izlerinin gizlenmesi çabalarında bizzat yer almaktadır; benzer bir biçimde tıbbi personel zaman zaman infazlarda bulunmakta veya, ABD'de olduğu gibi, infazlara katılmaktadır. Af Örgütü bu tarz bütün eylemlere karşıdır ve insan hakları ihlallerine doktor katılımına son vermek için aktif olarak kampanyalar yapar.

Adli Muayenenin Uygulanmasında İhmal:

Birçok ülkede, politik ölümler tam olarak soruşturulmamaktadır. Ölümün sebebi ve koşulları verilmemekte ya da ölüm iddiası yalanlanmaktadır. Mahkumların hapishanede öldükleri durumlarda ölüm sebebi tam olarak izah edilmemektedir, kimi zaman ölüm sebebi doğal sebeplere bağlı olmuş olsa dahi, benzer bir biçimde ölümcül olmayan yaraların alındığı durumlarda da adli tabipler doğruyu yansıtmayan raporlar verebilmektedir. İşkencenin tedavisi ve tıbbi dökümantasyonunda sağlıklı bir pratiği desteklemek için, Af Örgütü aşağıda da özetlenmiş olan bir ilkeler dizisi oluşturmuştur.

Açlık Grevleri: Af Örgütü'nün açlık grevleri politikası açlık grevleri zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamelenin bir sonucu olarak yapıldıklarında ya da mahkumun talepleri Af Örgütü'nün talepleriyle örtüşmediği durumlarda (örneğin, düşünce suçlusu bir mahkum serbest bırakılması) eyleme çağrı yakında olmaktadır. Af Örgütü kendi vesayeti dışına düşen talepleri desteklemekte fakat açlık grevi yapan kişiye kötü muamele yapılmaması ve gereken tıbbi bakımın sağlanması hususunda garanti isteyebilmektedir.

Af Örgütü bu konuların bazıları üstüne Türkiye için bir eylemde bulunmuş ve Güneydoğu'da Türkiye'de doktorların durumu üstüne iki rapor yayınlamıştır (4). 10 yıldan fazla zamandır Af Örgütü Türkiye'de insan hakları durumu üstüne de bir dizi daha genel rapor da yayınlamaktadır (5).

Geçen on yılda, Af Örgütü'ne dört yüzden fazlası sağlık çalışanı olmak üzere yüzlerce mahkum başvurmuştur. bu deneyim aşağıda Tablo 2'de özetlenmiştir. İnsan hakları ihlallerinin sebepleri genellikle sağlık çalışanlarının politik,

mesleki veya insan hakları aktiviteleri gibi gözükmemektedir.

Bu ihlal riski bulunanları desteklemek için dayanışma ve uluslararası eylem ihtiyacının önemini bir kez daha göstermektedir.

Sağlık Çalışanları İçin Af Örgütü Eylemi:

1986'dan bu yana, Af Örgütü'ne 400'den fazla sağlık çalışanı yararına eylem örgütlemiştir. Aşağıdaki tablo sağlık çalışanlarının konumunu, uygulanan ihlalin biçimini ve ihlalin olası sebeplerini analiz etmektedir. Kayıt edilen ihlaller bu tarz ihlallerin gerçek seviyesinin altındadır ve doktorlara uygulanan sürgün, derece indirme ve benzeri cezaları içermemektedir.

Tablo 2: Sağlık Çalışanlarına Yönelik İnsan Hakları İhlalleri Af Örgütü Tıbbi Eylemlerinin Özeti (1986-1993)

Sağlık Çalışanının Konumu	İhlalin Biçimi	İhlalin Sebebi
Doktor (256+) Tıp Uzmanı (44)	gözaltı > 1 hafta işkence	politik görüş/aktivite açık değil(muhtemelen politik/mesleki aktivite)
Hemşire (18) Sağlık asistanı (431) Öğrenci diğer (11)	gözaltında ölüm/öldürme kayıp gözaltı<1 hafta ölüm tehditi infaz	politik/mesleki aktivite mesleki aktivite insan hakları aktivitesi illegaliteye giriş/çıkış etnicite

İnsan Haklarını Korumak İçin Af Örgütü'nün Önerileri:

Af Örgütü insan haklarını korumak için bir dizi kısa ilkeler dizisi oluşturmuştur. Bunlar işkencenin önlenmesi için 12 noktadan oluşan bir programı ve hukukdışı infazların ve kayıpların önlenmesi için 14 noktalık programları da kapsamaktadır. Mayıs 1995'te Londra'da Af Örgütü Sağlık çalışanları ağının toplantısında, işkencenin tıbbi olarak incelenmesi konusunda bir dizi ilke tartışmaya sunulmuştur. Bugün bu ilkeler Af Örgütü tarafından kabul edilmiştir (aşağıya bakınız). Bu ilkeler işkence kaynaklı yaraların tedavisi ve tıbbi dökümantasyonunda bir çerçeve sağlamakta ve tutuklular için bir dizi güvence sunmaktadır. Bu ilkeler Mayıs 1996'da yayınlanacak olan Af Örgütü'nün sağlık çalışanları ve insan hakları ihlalleri üstüne yayınlayacağı yeni raporuna ilave edilecektir.

İşkencenin ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani ya da Küçültücü Muamelenin Tıbbi İncelemesine İlişkin İlkeler (Af Örgütü, 1996)

1- Acil Olarak Doktora Ulaşma; Bir tutuklu ya da mahkum işkence ya da kötü muameleye maruz kaldığında acil olarak bir doktora ulaşabilmelidir.

2- Bağımsızlık; Muayeneyi yürüten doktor hapisneden, sorgudan ve davadan sorumlu olan yetkililerden bağımsız olmalıdır.

3- Muayenenin Gizliliği; Muayene gizliliğinin sağlandığı bir odada yürütülmelidir.

4- Muayeneye Rıza; Doktor adını ve bağlı olduğu kurumu belirtmeli, muayenenin amacını açıklamalı ve kişinin rızasını almalıdır.

5- Tıbbi Kayıtlara Ulaşma; Doktor ve gerektiğinde çevirmen kişinin daha önceki tıbbi kayıtlarına ulaşabilmelidir.

6- Tam Olarak Muayene; Bir doktorun muayenesi mutlaka o kişiden tam olarak sözlü biçimde tıbbi tarihin alınmasını ve tam bir klinik muayenenin gerçekleştirilmesini içermelidir.

Af Örgütü'nün Gelecekte Sağlık Çalışanları Ağı İle Birlikte Yapacağı Eylemlerdeki Öncelikleri:

Af Örgütü'nün tıbbi ağı bugünlerde üçüncü on yılına giriyor. Bu ağın önüne koyduğu hedeflerin gerçekleştirilmesine ve sahip olduğu enerjiye süre giden bir ihtiyaç var. Önümüzdeki birkaç yılda tıbbi yanı ağır basan bazı öncelikleri olacak.

a- İnsan hakları ihlallerinin ortaya çıkarılmasında tıbbi kanıtların rolünün daha etkin kılınması: Af Örgütü insan hakları ihlallerinin ortaya çıkarılmasında tıbbi kanıtların rolünü vurgulayan bir kampanyaya kısa bir süre içerisinde başlayacak. Eğer sağlık çalışanları insan hakları ihlallerinin ortaya çıkarılmasında böyle bir rol oynayacaklarsa, kendi profesyonel örgütlerinin ve insan hakları kuruluşlarının desteğine ihtiyaçları olacak ancak tüm bunların üstünde devlet sağlık çalışanlarının korunmasını güvenceye almak zorunda. Doktor ya da hemşirelerin hükümetler ya da hükümet kuruluşları tarafından tehdit edildiği durumlarda ise, hükümet dışı kuruluşların rolü hayatileşmektedir. Af Örgütü sağlık personelinin korunmasını gelecekteki önemli hedeflerden biri olarak görmektedir.

b- Örgütlerin Daha Aktif Rol Üstlenmesinin Cesaretlendirilmesi: Profesyonel kuruluşlar ve insan hakları örgütleri doğrudan koruyucu etkisi olan insiyatifler olabilirler. Örneğin, hem Bilimin Gelişmesi için Amerikan

Örgütü ve hem de Dünya Tıp Örgütü bir yanda baskıcı hükümet, öte yanda silahlı muhalif güçlerin arasında kalan Peru'nun doktorların karşı karşıya kaldığı güçlükleri araştırmak üzere Peru'ya bir ziyarette bulundular. Doktorlar gerilla olduğu düşünülen şahısları tedavi ettikleri için ya da gerillaları tedavi ettikleri şüphesiyle tutuklandılar. Muhafif örgütlerin üyelerine profesyonel tıbbi bakım sağladıkları için tutuklanan doktorların serbest bırakılması kampanyasını düzenleyen ulusal kuruluşlara yabancı kuruluşların desteği yardımcı oldu. Bazı doktorlar hala tutuklular ve kampanya onların yararına devam etmekte. Af Örgütü ise profesyonel örgütleri daha aktif olmaları konusunda cesaretlendiriyor.

c- Ölüm Cezasına Karşı Sürekli Eylem: Af Örgütü herhangi bir çekince koymadan ölüm cezasına karşı muhalefetini devam ettirmektedir. Doktorların infazlarda yer aldığı durumlarda, Af Örgütü Tıbbi Ağrı bu işbirliğini sona erdirmek için kampanya yapmaktadır. Son zamanlarda bir infaz biçimi olarak Filipinler ve Zimbabve'de öldürücü enjeksiyon yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. İnfazın "biçimi" ölüm cezasına karşı temel argüman olmamasına rağmen, tıbbi teknoloji ve ehliyetin infaz amacıyla kullanılması sağlık çalışanlarını doğrudan ilgilendirmekte ve kabul edilemez.

d- Genişletilmiş Üyelik Yoluyla Daha Etkin

Dayanışma: Af Örgütü baskı altındaki doktorlara, Af Örgütü üyeliğinin somut bir dayanışma sağlayacağına inanmaktadır. Af Örgütü üye sayısını artırmaya ve tehdit altındaki doktorlara daha aktif destek sağlama potansiyelini yükseltmeye çalışmaktadır.

e- İnsan Haklarının Yaygınlaştırılması ve Tıbbi Bilgi: İnsan hakları kampanyalarında bilginin hayati bir önemi vardır. Faks ve e-mail gibi yeni teknolojiler bilginin ve kampanya materyalinin daha çabuk bir biçimde dağıtımını konusunda olanaklar sunmaktadır. İnsan hakları aktivistlerinin risk altında olanları korumak için yapılan kampanyalarda potansiyellerini kullanmalarına ihtiyaçları vardır.

Sonuç:

Af Örgütü altında tıbbi ağrı oluşturulmasından bu yana geçen zamanda, bu ağrı üyeleri tarafından çok şey başarılmıştır; tehdit altında olanlar için eylem, mağdurlara somut yardım, standartların desteklenip, geliştirilmesi, dayanışma eylemi ve sağlık çalışanları arasında insan haklarına olan duyarlılığın artırılması.

Daha önümüzde yapılacak çok şey var ve temel insan haklarını korumak için çalışan örgütler ve bireylerin tümüyle daha etkin birlikteliğinin yollarını aramalıyız.